

The Lester and Sally Entin הפקולטה למדעי הרוח
 Faculty of Humanities ע"ש לסטר וסאלי אנטין
 Tel Aviv University אוניברסיטת תל אביב

10.11.19

עצרת זכרון ליצחק רבין – 24 שנה להירצחו – אוניברסיטת תל אביב
פרופ' ליאו קורי – דיקאן מדעי הרוח

סטודנטיות יקרות, סטודנטים יקרים, עמיתיי מהסגל המנהלי והאקדמי, אורחות ואורחים נכבדים,
 גבירותיי – רבותיי, קהל נכבד,

לפני 24 שנה נרצח בישראל ראש ממשלה, יצחק רבין ז"ל. השנתיים שקדמו לרצח היו שנתיים סוערות מאוד, בעקבות חתימת הסכמי אוסלו ופתיחת הדיאלוג הישיר בין ממשלת ישראל והנהגת הפת"ח. הציבור בישראל היה חצוי. התומכים ראו בהסכמים פריצת דרך ותקווה לעתיד של שלום בין העמים, ולחיים משותפים במרחב שבין הים לירדן. המתנגדים ראו בהסכמים אסון לאומי שיש לעצור בכל דרך. המחלוקת נסובה גם סביב שאלת הכוונות האמיתיות של ההנהגה הפלסטינית כאשר אימצה את ההסכמים.

ב-25 לפברואר 1994, חודשים ספורים לאחר חתימת ההסכם הראשון, רצח הרופא היהודי ברוך גולדשטיין, תושב חברון, 29 מתפללים מוסלמים במערת המכפלה, כאשר ירה בגבם בעת התפילה. ב-14 לאוקטובר 1994 נרצח החייל החטוף נחשון וקסמן וחמישה ימים לאחר מכן אירע פיגוע באוטובוס בקו 5, ברחוב דיזנגוף בתל-אביב, ובו נרצחו 22 אזרחים ישראלים. בהמשך באו מתקפות טרור נוספות, שגבו את חייהם של עשרות אזרחים ישראלים. הפגנות סוערות נערכו בכל רחבי הארץ ומפלט המתח עלה בהתמדה. תחילה, הושמעו קריאות למרי אזרחי לא אלים, שיביא לביטול ההסכמים.

בהדרגה התגברו הקולות שהסיתו באופן אישי נגד רבין ואף התירו את דמו בדרכים שונות. הרוצח השפל שירה שלוש יריות בגבו של יצחק רבין, יגאל עמיר, יושב בכלא מאז המעשה. סוגיית שחרורו האפשרי שָׁבָה ועולה ככל שלוח השנה מקרב אותנו לאירועים לזכרו של הנרצח. מעל ראשם של רבים מרחפת אימתו של המערכון המפורסם מ-1997, שבו השחקן רמי הויברגר מגלם את הרוצח שמצהיר בביטחון מלא: **"יום אחד, בעוד 20 שנה, אני אקבל חנינה. אתם יודעים את זה. עמוק בלב,**

אתם יודעים את זה". ואמנם חלפו יותר מ-20 שנה מאז ועמיר עדיין בכלא, אבל רבים בציבור חוששים (או שמא "יודעים, עמוק בלב"), שלא רחוק היום, אולי, שבו נהיה עדים למחיאות הכפיים של אלה אשר, כמתואר במערכון, יחגגו את שחרורו וילוו את עמיר בדרכו אל החופש. לא צריך סקרים מדעיים כדי לדעת שחלק לא מבוטל בציבור, חלק הולך וגדל של אוכלוסיית אזרחי ישראל ובהם

צעירים רבים, מאמינים שלא יגאל עמיר הוא הרוצח או, גרוע מזה, שגם אם אמנם ירה את היריות הקטלניות, מקומו לא היה מעולם בכלא, ובוודאי שהגיע הזמן לשחררו. אלא שבזמן ששאלות כאלה נדונות, ובעוד עמיר עצמו יושב מאחורי סורג ובריח, **רוחו של יגאל עמיר**, כבר מזמן מהלכת לה חופשי בקרבינו, בשלווה ובבטחה, כשעל פניה מרוח החיוך הציני הידוע לשמצה. וזו רוח רעה שנוכחותה וכוחה הולכים ומתגברים. בימים אלה ממש, פרשנים טלוויזיה ועיתונאים, וכך גם בכירי מערכת המשפט במספרים הולכים וגדלים, זוכים לאבטחה צמודה לאור איומים על חייהם וקריאות המתירות את דמם ברשתות החברתיות. תגובה חריפה מצד מנהיגים דתיים ופוליטיים ממאנת להישמע בקול צלול, כשם שהיא לא הגיעה בימים בטרם רצח רבין, שלא לדבר על הסכמה שבשתיקה או אף מעבר לזה. זלזול בחיי אדם ואדנותיות מופגנת כלפי ערבים אזרחי ישראל, ולא כל שכן כלפי פלסטינאים בשטחים הכבושים, הופכים לדבר שבגרה יותר מאי-פעם. ארגונים שמנסים לקדם דיאלוג עם שכיננו, דוגמת המשפחות השכולות המבקשות לקיים קשר ישיר עם משפחות פלסטינאיות, מוקעים בחריפות, **והטקסים שהם מארגנים כדי לקדם את משנתם עומדים תחת איומים ומתקפות אלימות ושלוחות רסן.**

דבריו של יצחק רבין בנאומו בטקס החתימה של הסכם אוסלו ב', ב-2 לספט 1995, נשמעים היום כהד רחוק מאוד ומכמיר לב, של חזון שונה לגמרי, נאיבי אולי בדרכי המימוש שעל פיהן הוא עוצב אז, אך מפיה תקווה של חיים, כאשר הוא מכיר בִּיסוד המציאות שהכחשתו הנמשכת בשיח הפוליטי, סופו שתוביל אותנו לאסון: "אין אנו לבדנו על האדמה הזו" – אמר אז רבין בפשטות ובקולו הבוטח, והמשיך ופנה בקריאה אמיצה: "שכנינו, בני העם הפלסטיני, אנו, שראינו אתכם משך דורות במצוקותיכם, שראינו אתכם בדלותכם, אנו שנהרגנו ואנו שהרגנו, הולכים איתכם אל עתיד משותף ורוצים בכם כשכנים טובים." רוח הדברים של רבין, על המורכבות והקשיים הכבירים שבהם, ועל הטעויות שנעשו בניסיון לממשה, הייתה רוח אופטימית על האפשרות של בניית מציאות מבטיחה. רוחו של יגאל עמיר קטעה אותה באחת והיא השולטת היום בחיינו.

אבל רוחו של יגאל עמיר איננה רק הרוח של האיש המְרצה היום עונש על המעשה, אלא רוחם של רבים אשר ליבו אז את השנאה ועודדו את האלימות. רוח זו, כאמור, מהלכת היום חופשי מאי-פעם ועושה עוד ועוד נפשות. הנה לכם כמה דוגמאות מהשבועות האחרונים: שוטר מג"ב מתועדת בסרטון כאשר היא **יורה בגבו של צעיר פלסטיני חמוש בשקית פלסטיק**, לקול צהלות חברה, ועל רקע תגובות נלהבות ברשתות החברתיות. חייל צה"ל בסרטון אחר, חמוש ומוגן במיטב האמצעים, **דורך את נשקו ומכוון לראשו של אבא המלווה את בנו בן ה-5**, ילד שהוכרז כמסוכן מאחר ולטענת החיילים יידה בהם אבנים. אילו משך בהדק יכול היה להפוך אולי לגיבור חדש, דוגמת אלאור עזריה, שהשכים להרוג את מי שלא יכל להזיק לו. **איכרים פלסטינים קשיי יום תועדו מורחקים מאדמותיהם, פעם אחר פעם, כשמסיק הזיתים שלהם נמנע על ידי כוחות הביטחון, תוך שימוש ברימוני הלם.** המדינה נאלצה להודות כי כניסתם נמנעה בשל שגיאת החיילים בקריאת המפה, אבל הנזק והסבל הם בלתי

הפיכים. נדרשה עתירה דחופה שהגישו ארגונים לזכויות אדם, אלה המוקעים היום באופן גורף כאויבים שיש לחסל ולהרחיק ללא אבחנה. פחות אומץ ופחות דבקות במשימה הפגינו לוחמי צה"ל, למרבה הצער, כאשר קבוצות פורעים אלימים תקפו אותם ליד ההתנחלות יצהר ונקבו את גלגלי רכבם, ואף איימו במפגיע על מג"ד גולני שחייליו פעלו באיזור. הפורעים, כמובן, שפעלו בהשראת רוחו של עמיר, לא ייענשו, ומחזות כאלה ימשיכו להתקיים תוך גינויים רפים והמשך הצהרות ריקות מתוכן. מקרים אלה הם בגדר המועט שצולם והופץ ברשתות המחזיק את המרובה הנסתר, שמעולם לא מגיע למסכים ולא נודע ברבים, אך מתקיים מדי יום ביומו בשטחים הכבושים שמעבר לקו הירוק וזולג בדרך של אלימות, הגוברת מיד יום בחברה הישראלית.

יצחק רבין מילא לאורך שנות חייו תפקידים ציבוריים רבים: צבאיים, פוליטיים וממלכתיים כאחד. המדינה ואזרחיה חבים לו רבות על פועלו, אך אין זה אומר שלא ניתן להתייחס באופן ביקורתי ואף נוקב למהלכים שיזם, ולמה שמכונה באופן גורף "מורשתו". מעשה הרצח כשלעצמו אין בו כדי לקדש את דמותו ואת דעותיו של רבין, ואין כל הצדקה להשתיק קולות של ביקורת כלפי המורשת הזו, היא תוכנה אשר יהא. ואמירה זו נכונה לאו דווקא ביחס לפועלו בשנות כהונתו השנייה כראש ממשלה, אלא לחייו הציבוריים ארוכי השנים בכלל, כמו כל מנהיג אחר. ביום המוקדש לזכרו חשוב שהמוקד העיקרי יופנה למשימה המתישה והחשובה של מניעת ההשכחה של מעשה הרצח, ושל התנאים הפוליטיים והאידיאולוגיים שאפשרו ואף עודדו את המעשה.

ועדיין, ביום זה שאנו מעלים את זכרו של האיש יצחק רבין, חשוב לחזור ולהזכיר מעשים וערכים שהם חלק ממסלול חייו ושמהם יש הרבה מה ללמוד גם היום, או אולי בעיקר היום. בהתייחסות קצרה לכך, אני מבקש לסיים את דבריי היום. רבין היה מנהיג ישר-דרך, אנושי ולא חף מטעויות, נאמן לחוק ולשליחותו הציבורית. הוא הבין כי השלטון נועד כדי לשרת את כלל אזרחי המדינה, ולקדם את האינטרסים שלהם כפרטים. כוח השלטון לא השחית את מידותיו, ובשום אופן הוא לא היה מעמיד את הישרדותו הפוליטית מעל האינטרסים המובהקים של המדינה ושל החברה הישראלית על כל מרכיביה.

כאשר הכנתי את הדברים שאני נושא היום בפניכם, חזרתי לקרוא בנאומיו של רבין בשנות כהונתו השנייה כראש הממשלה, מ-1992 ועד יום הרצח, ואני מודה שנדהמתי להיזכר, שלצד המחלוקת שהתעוררה סביב הסכמי אוסלו והמהלכים שהובילו לרציחתו, תחילת כהונתו התאפיינה ברוח רעננה ובתנופת יצירה שלטונית, ובניסיון לקדם אוכלוסיות רחבות בחברה הישראלית: רפורמות בשוק ההון ובמשק, קרנות לפיתוח תעשייתי בפריפריה, ורפורמת המכללות הן רק דוגמאות אחדות לכך. רבין הביא עימו לתפקיד תכנית פעולה רחבת-היקף במישור האזרחי, שנועדה לחלץ את המדינה מהדשדוש שאחז בה בשנים שקדמו. חלקים אחדים בתכנית אף יצאו לפועל ובהצלחה מרובה והן בעלי השפעה משמעותית עד היום.

The Lester and Sally Entin Faculty of Humanities
Tel Aviv University
הפקולטה למדעי הרוח
ע"ש לסטר וסאלי אנטין
אוניברסיטת תל אביב

מבין כל הנאומים של רבין שקראתי בעניין רב בימים האחרונים, יש פסקה אחת שהכתה בי במיוחד, ושאני מרגיש חובה להקריא בפניכם היום לסיום דבריי, מפני שהיא נוגעת באופן ישיר לנו, קהילת אוניברסיטת תל-אביב, ובפרט הפקולטה למדעי הרוח, כמי שנלחמים על בסיס יומיומי למען חופש הביטוי והמחשבה, ביחד עם גורמים אחרים בחברה האזרחית, אל מול מתקפות פרועות ומתוזמרות שמופעלות מכל עבר, כולל מגורמי השלטון עצמו. בטקס חלוקת פרסי היצירה על שם לוי אשכול, בתל אביב, 6 באוקטובר 1994, רבין התייחס לתפקידם החשוב של אינטלקטואלים ויוצרים בעיצוב פניה של החברה, וכך הוא אמר:

לא עולה בדעתנו להזמין אתכם לכתוב ברוח הראויה לממסד, לממשלה. לא ביקשנו ולא נבקש. אין לנו שום כוונה, חלילה, לפגוע בחירות היצירה, ואנו מאמינים שעוד תגיע שעתו של הזמן המיוחד הזה שאנו שרויים בו - בספרים, בשירים, במחזות, בציורים, בפיסולים, במוסיקה. הקריאה שאנו קוראים לכם היום היא לגייס את הסופרים, בלי שתהיה זו ספרות מגויסת. עליכם לקבוע עמדה, להוסיף ולתרום לוויכוח על דמותנו, ובמידה רבה על גורלנו בארץ הזו. השנים הבאות יעמדו בצל סימני השאלה. אחרי שנחתום שלום, אחרי שייפתחו גבולות, אחרי שיפלו חומות, יחלו השאלות המהותיות: מי אנחנו? לאן אנחנו חותרים? מהי דמותנו החדשה? איזה עם אנחנו רוצים להיות? איך נחיה עם הסובבים אותנו? האם נהיה "אור לגויים", או שנהיה "ככל הגויים"? האם תהיה זו הדת שתוסיף ותשמר את היהדות? עם סגולה? ומה מקומה של החילוניות? האם יקום יהודי חדש, ציוני חדש, ישראלי חדש? התשובות, לפחות בחלקן, נמצאות אצלכם. אתם מעטים - אך כוחכם גדול בעיצוב דמותה של המדינה הזו, ותפקידכם יהיה לתת לנו בשנים הבאות ולדור הבא את מה שהיה חסר לנו, במידה מסוימת, בשנות השימוש בכוח: הרוח - אותה רוח של הנביאים, רוחה של יבנה, גם רוח אתונה. ראו נא בי ובמשרדי, ובממשלה, את הכתובת לנסות ולתת את התשובות הנכונות. אנו מצפים לתשובותיכם.

כך רבין ב-1994, ואני תוהה, חבריי הצעירים היושבים כאן היום, האם העליתם בדעתכם שכך יכול לדבר מנהיג פוליטי שטובת המדינה עומדת בראש מעייניו - לקרוא מיוזמתו לביקורת ולחשיבה בכיוונים לעומתיים. מיותר להשוות את רוח דבריו עם הרוח הרעה הנושבת בעוצמה במקומותינו בימים אלה, בקשר הדוק עם רוחו של יגאל עמיר, ושעל פיה אותו רצון לבירור וחיפוש דרך מתמיד וביקורתי, שבעיני רבין נראו כהכרחיים לקביעת דמותה וגורלה של המדינה, נתפשים היום כמעשה בגידה שיש להשתיק באופן שרירותי תוך שימוש בכוח השלטוני.

יצחק רבין, ראש ממשלת ישראל שנרצח לפני 24 שנים – יהיה זכרו ברוך.